

Examination of Text Pictures in Turkish Textbooks

Tuncay Türkben, Aksaray University, ORCID ID: 0000-0003-0167-4173

Abstract

Turkish textbooks are among the main sources used in teaching processes. For this reason, textbooks should be prepared in accordance with the target group with their language and expression, content, visual design and educational aspects. The pictures to be given with the texts must be made with the artist's sensitivity. As a visual element, paintings have an important function on their own, and when considered together with the text, they become a stimulus that complements the meaning, explains, extends and sometimes adds new meanings to the text. Improve children's comprehension, comparison and perception skills on illustrations in books. It becomes easier for them to understand the subject. In this study, the visuals in the secondary school Turkish textbook were evaluated in the context of relative relativity, conformity with the text, and relation of text painting. In this research, document analysis technique which is one of the qualitative research methods is used. The population of this research, the Turkish textbooks that were taught in the 2018-2019 school year, and the sample are the Turkish textbooks that are taught in the province of Aksaray. In this study, which aims to examine the conformity of the text in Turkish textbooks to the level of text and the picture harmony, 96 texts in the 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks are studied. The study was based on the evaluation criteria of the pictures presented in the course books of İşeri (2014). Descriptive analysis technique was used to analyze the research data. The findings of the study were discussed in the framework of the study and in the framework of the literature and different suggestions were given.

Keywords: Turkish language teaching, Turkish textbook, text, illustration, examination.

Inönü University
Journal of the Faculty of Education
Vol 20, No 2, 2019
pp. 650-672
DOI: 10.17679/inuefd.547841

Article type:
Research article

Received : 01.04.2019
Accepted : 25.07.2019

Suggested Citation

Türkben, T. (2019). Investigation of text pictures in Turkish textbooks, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 20(2), 650-672. DOI: 10.17679/inuefd.547841

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In Turkish teaching, textbooks are one of the most important sources for the acquisition of the intended skills. Turkish textbooks must be carefully prepared and developed in order to be accessible to each student. As the nature of these books, which are the main source of reference by teachers and students in learning teaching environments, will determine the quality of teaching, textbooks should be prepared in accordance with the target group with their language and expression, content, visual design and educational aspects.

Purpose

The aim of this study is to evaluate the visuals in the middle school Turkish textbook in the context of the relation to the child, the level of conformity and the relation of text painting. With this study, it is considered important to present a general view of Turkish textbook text.

Method

In this research, document analysis technique which is one of the qualitative research methods is used. Document analysis includes analysis of written materials containing information about the cases or facts intended to be investigated. The total of 96 texts in his book. The study was based on the evaluation criteria of the pictures presented in the course books of İşeri (2014). Descriptive analysis technique was used to analyze the research data.

Findings

In this study; The visuals in the secondary school Turkish textbook were evaluated in the context of relative relativity, conformity with text, and relation of text painting. As in the selection of text in the textbook, the text images must be in accordance with the principle of the child's relativity. It is expressed by experts that visual arrangements influence learning. The majority of the visual elements in the textbook correspond to the grade level in terms of page layout. However, in terms of page layout, inappropriate text images are also available. Some of the illustrations included in the texts and the texts that occupy a lot of space remained between these illustrations and it became difficult for the student to read reading. Some pages do not have sufficient spaces on the page edges. The majority of the visuals used in the textbook consist of at least four colors. However, in the majority of illustrations, it is seen that hot and vivid colors are not used. The ratio of the pictures to verbal text decreased in the majority of the texts as the grade level increased. It is also seen that the text illustrations in the textbook are not at a level that will increase the aesthetic sensitivity of the students, or improve the esthetic sensitivity of the students. Especially in the 8th grade Turkish textbook, this ratio is quite low. Most of the pictures in the textbooks were considered appropriate and partly appropriate for the purpose of meaningfulness of the text and the desire to read the texts. The textbook usually contains a type of illustration with the text. The plurality of these pictures was found appropriate in terms of students' development and grade level. It was seen that there were almost no pictures that would remind us of violence and violence, and that there were almost no pictures that would lead to sexual discrimination, and some values were transmitted to the students. This is a positive situation. The majority of the text images were found suitable for both visual reading and pre-reading text warm-up. Similarly, it was found that the majority of the images included reflect the content.

Discussion & Conclusion

Ayhan (2010) in his research on the 5th grade Turkish textbook children whether the age group was examined. According to the findings, it was observed that the print quality was very low and the illustrations and the photographs were used together. In addition, anatomical disturbances in the figures were found to have negative effects on children's artistic development. Kayabekir (2010) as a result of his research in the 8th grade Turkish textbook in terms of structural principles of the evaluation of the average of the assessment, were found to be higher than cognitive principles. In the research conducted by Baş and İnan Yıldız (2014), the Turkish textbooks, painting-text relations, which were taught in primary schools in

the 2013-2014 academic year, were examined according to the opinions of the class teachers. According to the findings, the illustrations in the Turkish textbook were found to be inadequate in terms of helping children to develop creative imagination, individuals with a great imagination and artistic taste, and in terms of developing children's imagination. Demirel, Kökçü and Akbaba (2018) in their research in the 5th grade Turkish textbook aims to reveal the relationship between the pictures and texts. In the eight texts examined, it was seen that the pictures in combination with the text were selected according to the content of the texts. Various suggestions have been developed regarding the missing parts in terms of image-text relation. Turkish textbooks are one of the basic teaching tools in which the subtleties and characteristics of the mother tongue are transferred to the students. For this reason, it should be included in the textbook with the illustrations of the children with the sensitivity of the children with the sensitivity of the selected texts, which are selected in accordance with the interests, needs and universals of the students.

Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Resimlerinin İncelenmesi

Tuncay Türkben, Aksaray Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0003-0167-4173

Öz

Türkçe ders kitapları, öğretim süreçlerinde kullanılan temel kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu nedenle ders kitapları dil ve anlatım, içerik, görsel tasarım, eğitsel yönleriyle hedef kitleye uygun olarak hazırlanmalıdır. Metinlerle birlikte verilecek resimlerin sanatçı duyarlılığıyla yapılmış olması gerekmektedir. Görsel bir öge olarak resimler kendi başlarına önemli bir işleve sahip oldukları gibi metinle birlikte düşünüldüğünde de anlamı tamamlayan, açıklayan, genişleten, bazen de metne yeni anlamlar katan bir uyaran olurlar. Kitaplarda yer alan resimlemeler üzerinde çocuklar kavrama, kıyaslama ve algılama yetilerini geliştirirler. Anlatılan konuyu kavramaları daha kolay hale gelir. Bu araştırmada, ortaokul Türkçe ders kitabındaki görseller çocuğa görelilik, düzeye uygunluk, metin-resim ilişkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Bu araştırmanın evrenini, 2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan Türkçe ders kitapları, örneklemi ise Aksaray ilinde okutulmakta olan Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Türkçe ders kitaplarındaki görsellerin düzeye uygunluk ve metin resim uyumunu incelemeyi amaçlayan bu çalışmada veri toplama aracı olarak Aksaray ilinde okutulmakta olan ortaokul 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki toplam 96 metin oluşturmaktadır. Çalışmada kaynak olarak İşeri'nin (2014) sunduğu ders kitaplarındaki resimleri değerlendirme ölçütleri temel alınmıştır. Araştırma verilerinin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın amaçları doğrultusunda ve alanyazın çerçevesinde tartışılmış ve farklı önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretimi, Türkçe ders kitabı, Metin, Resim, İnceleme.

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 20, Sayı 2, 2019
ss. 650-672
DOI: 10.17679/inuefd.547841

Makale türü:
Araştırma makalesi

Gönderim Tarihi : 01.04.2019
Kabul Tarihi : 25.07.2019

Önerilen Atf

Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 650-672. DOI: 10.17679/inuefd.547841

GİRİŞ

Türkçe öğretiminde, amaçlanan becerilerin öğrencilere kazandırılmasında en önemli kaynakların başında ders kitapları gelmektedir. Türkçe ders kitapları her öğrencinin ulaşabildiği kaynaklar olması münasebetiyle özenle hazırlanması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Öğrenme öğretme ortamlarında öğretmen ve öğrenciler tarafından temel başvuru kaynağı olan bu kitapların niteliği, öğretimin niteliğini de belirleyeceği için ders kitapları dil ve anlatım, içerik, görsel tasarım, eğitsel yönleriyle hedef kitleye uygun olarak hazırlanmalıdır.

Türkçe ders kitapları, çocukların ana dillerini öğrendikleri en önemli kaynaklardan biridir. Ana dili öğretiminde kullanılan ders kitaplarının niteliğinin, düzeye uygunluğunun, istenen amaç ve davranışları edindirmeye ilişkin yönergelerin, yönlendirmelerin, etkinliklerin gerçekleştirilebilmesi kitaptaki metinlerin niteliğiyle, düzeye uygunluğuyla doğrudan ilişkilidir (İşeri, 2002, s. 5). Sever'e (2015, s. 23) göre "Türkçe öğretimi; Türkçenin anlatım olanaklarını yansıtan, düzeye uygun çeşitli türdeki metinlerle; öğrencilerin okuma, dinleme, konuşma, yazma becerilerini geliştirebileceği; düşsel ve düşünsel birikimini sürekli sınama ve geliştirme olanağı bulacağı; insana, yaşama, doğaya özgü duyarlıklar kazanabileceği etkinliklerle yapılandırılmalıdır." Anlaşıldığı üzere ders kitaplarına seçilecek metinler hem temel dil becerilerini kazanma hem de okuma kültürü edinmiş düşünen-duyarlı bireylerin yetişmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle de metinlerin seçiminde çocuğun ilgisi, gereksinimleri, dil ve anlam evreni göz önünde bulundurulmalıdır.

Türkçe öğretiminde öğrencilere sunulacak metinlerin niteliği ne kadar önemliyse metinle birlikte verilecek resim de o kadar önemlidir. Ders kitaplarında yer alan, konuları açıklayıcı resimlemeler, haritalar, grafikler, fotoğraflar, şemalar, tablolar, şekiller, diyagramlar, planlar vb. görsel düzenlemeler öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır (Kılıç, 2003, s. 9). Metnin iletisinin dilsel olduğu kadar görsel öğeler aracılığıyla da anlamlandırılmasında resimlemenin önemi büyüktür (İşeri, 2002, s. 97; 2014, s. 83). Kılıç'a (2003, s. 58) göre Türkçe ders kitaplarına içerik açısından gösterilen seçicilik, kitabın sahip olacağı görsel nitelik değerlendirmede de aranmalıdır. Alanında nitelikli çalışmalara sahip, estetik bilgi birikim ve deneyimlerine sahip çocuk psikolojisine yabancı olmayan bir çizerin elinden çıkan resimlerle tasarlanmış ders kitabı ile karşılaşan çocuğun eğitiminden iyi sonuçlar alınacaktır.

Türkçe öğretiminde metinle birlikte en çok kullanılan görsellerden biri illüstrasyonlardır. Ders kitaplarındaki illüstrasyonlar, metnin daha iyi anlaşılmasını sağlayan ya da metni süsleyen, çizim ya da baskı gibi görsel öğelerdir. Metinlerde kullanılan illüstrasyonlar, anlam bütünlüğünü sağlama görevini de üstlenmektedirler (Dikeç, 2004, s. 1). İlköğretim okullarının özellikle ilk dönemlerdeki çocuklar için, ders kitaplarında kullanılan illüstrasyonlar zihinsel, duyuşsal gelişim açısından da çok önemlidir.

Görsel bir öge olarak resimler kendi başlarına önemli bir işleve sahip oldukları gibi metinle birlikte düşünüldüğünde de anlamı tamamlayan, açıklayan, genişleten, bazen de metne yeni anlamlar katan bir uyarıcı olurlar (Sever, 2013, s. 166). Kitaplarda yer alan resimlemeler üzerinde çocuklar kavrama, kıyaslama ve algılama yetilerini geliştirir. Anlatılan konuyu kavramaları daha kolay hale gelir. Çocuğun beğeni ve seçim yapmasına olanak veren resimlemeler, güzel-çirkin, iyi-kötü vb. değerlerin ayırıcısına varmalarını sağlamaktadır. Sanatsal nitelik taşıyan bu görsel elemanlar çocukların, konulara, olaylara, toplumsal ilişkilere farklı bakış açıları ile bakabilmelerine ve estetik duyarlılıklarını kazanmalarına olanak sağlayacaktır (Kılıç, 2003, s. 21- 23).

Türkçe ders kitabı sayfalarının görsel tasarım zenginliği çocuk- kitap etkileşimi açısından önemli bir değişkendir. Bu nedenle sayfaların okuma ve izleme isteği yaratabilecek özellikleri taşıması gerekmektedir (Sever, 2013, s. 188). Bu görsel öğeler, metinle ilişkili olmalı ve görseller metnin tekrarı olmamalıdır (Baş ve İnan Yıldız, 2014, s. 142). Resim-metin ilişkisi bir bütünlük içinde düşünülmeli, birbirinden bağımsız olmamalı, metnin ve resmin bütünleşmesinden doğan görsel zenginlik çocukların dünyasına sunulmalıdır. Resimlemenin metinden koptuğu noktada çocukların ilgisi dağılır ve resmin görsel alandaki önemli etkinliği ortadan kalkmış olur (Kılıç, 2003, s. 22).

Görsellerin seçiminde çocuğun gelişim özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. "Çocukların yaş özelliklerine, anlam evrenlerine ve onların duyarlılıklarına göre hazırlanmış olan kitaplardaki resimler tek

başlarına bile çocuklara kendilerine düşündürölmek isteneni düşünmelerini sağlayabilir. Bu resimlerin çocukların anlam evreninde ve duygu dünyasında oluşturacağı imgeler onların dil ve bilişsel gelişimlerine ve hatta görme duyularının estetik boyutta gelişmesine olanak sağlayabilir. Bu bağlamda bakıldığında bile çocuk kitaplarındaki resimlerin çocuğa göre olmasının önemi daha iyi anlaşılabilir." (Özer, 2007, s. 431).

Alanyazında Türkçe ders kitaplarının resimleme özelliklerinin incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Uzuner, Aktaş ve Albayrak (2010) tarafından yapılan çalışmada katılımcılar, Türkçe 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki resimleri yaratıcı düşünme becerilerini geliştirme ve estetik zevk kazandırma açısından yetersiz bulmuşlardır. Baş ve İnan Yıldız (2014) ilkökul Türkçe ders kitaplarını, resim-metin ilişkisi bağlamında sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelemişlerdir. Sınıf öğretmenleri, Türkçe ders kitabındaki resimleri yaratıcı düşünme, geniş bir hayal gücüne ve sanatsal beğeniye sahip bireyler yetiştirmeye yardım olma açısından yetersiz görmüşlerdir. Mazlum ve Mazlum (2016) araştırmalarında ilköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitaplarının görsel tasarımına yönelik öğretmen görüşlerini değerlendirmişlerdir. Öğretmenler kitap içeriğinin uzmanlar tarafından açık, anlaşılır bir sayfa düzeni içinde hazırlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Demirel, Kökçü ve Albayrak (2010) tarafından yapılan araştırmada, 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlerin metinlerle olan ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. İşcan ve Cimbiz (2018) ise araştırmalarında ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlerin metinlerle uyumunu incelemişlerdir.

Ana dili eğitiminde metinler aracılığıyla temel dil becerilerinin geliştirildiği görölmektedir. Türkçe öğretiminin niteliğini artırmak için sanatçı duyarlılığıyla oluşturulmuş çocuk edebiyatı metinlerinin öğretim aracı olarak kullanılmalıdır. Bu metinlerle birlikte verilecek resimlerin de benzer şekilde sanatçı duyarlılığıyla oluşturulmuş olması çocuğun kitapla olan etkileşiminde etkili olacaktır. Alanyazında yapılan çalışmalar da metinlerin anlaşılmasında, çocuğa estetik değer kazandırmada resimlerin önemli bir rol üstlendiğini göstermektedir (Baş ve İnan Yıldız, 2014; Çakır, 2013; Demirel, Kökçü ve Akbaba, 2018; İşcan ve Cimbiz, 2018; Sever, 2013).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ders kitaplarında kullanılan görsellerin çocuğun dikkatini ve ilgisini çekmede dolayısıyla da öğrenme üzerindeki etkisi oldukça büyüktür. Çocuğun karşılaştığı görsel sahneler belleğinde yer edecek ve bunlar davranış olarak dışarıya aktarılacaktır. Açıklayıcı, yönlendirici, tamamlayıcı şekil, grafik ve resim gibi eğitici ve öğretici nitelikteki öğretim materyallerine yer vererek öğretme-öğrenme süreci daha canlı, ilgi çekici ve aktif hale getirilebilir. Bu araştırmanın amacı, ortaokul Türkçe ders kitabındaki görselleri çocuğa görelilik, düzeye uygunluk, metin-resim ilişkisi bağlamında değerlendirmektir. Bu çalışma, Türkçe ders kitabı metin resimlerinin genel bir görünümü ortaya konulacağı için önemli görölmektedir. Ayrıca, alanyazın çalışmalarına bakıldığında, 2018 yılında yenilenen ve güncellenen Türkçe Dersi Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan ders kitapları üzerinde yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Mevcut çalışma, Türkçe ders kitabı görsellerinin değerlendirilmiş olması ve bu sonuçların ders kitapları ile ilgili toplu bir görünüm verecek olması açısından önemli görölmektedir.

YÖNTEM

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir. Doküman incelemesi yapılırken dokümanlara ulaşma, orijinalliğın kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma gibi aşamalar takip edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217-231).

Bu araştırmanın evrenini, 2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan Türkçe ders kitapları, örneklemini ise Aksaray ilinde okutulmakta olan Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Her sınıf düzeyinde temalara uygun ve eşit dağılım olması kaydıyla 8 serbest okuma metnine yer verilmelidir. Bu metinlerle beraber ders kitabında toplamda 40 metin yer alacaktır. Ders kitabında 8 temaya, her temada da bir dinleme/izleme ve bir tane de serbest okuma metni yer almaktadır. Çalışmaya, dinleme/izleme metinleri ile serbest okuma metinleri dâhil edilmemiştir.

Verilerin Toplanması

Türkçe ders kitaplarındaki görsellerin düzeye uygunluk ve metin resim uyumunu incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, veri toplama aracı olarak Aksaray ilinde okutulmakta olan ortaokul 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki toplam 96 metin oluşturmaktadır. Çalışmada kaynak olarak İşeri'nin (2014) sunduğu ders kitaplarındaki resimleri değerlendirme ölçütleri temel alınmıştır.

Verilerin Analizi ve Güvenirliği

Araştırma verilerinin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde, araştırmada kullanılan gözlem, görüşme ve doküman (belge) gibi veri toplama araçlarında yer alan soru, konu ya da temalar temele alınarak analiz edilir (Ekiz, 2015, s. 75). Bu çalışmada ders kitabındaki metinler, İşeri'nin (2014) sunduğu "Ders Kitabındaki Resimleri Değerlendirme Ölçütleri" çerçevesinde değerlendirilmiştir. Değerlendirme ölçütleri 18 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler sırasıyla "Ders kitabındaki görsel öğeler sayfa düzeni açısından sınıf düzeyine uygundur.", "Ders kitaplarındaki resimler en az dört renkten oluşmaktadır.", "Ders kitaplarındaki resimler estetik duyarlılığı artırıcı niteliktedir.", "Ders kitaplarındaki resimler sözel metnin iletisini anlamlandırmaya yardımcı olmaktadır.", "Ders kitaplarındaki görsel metinler sözel metinlerin okunmasına isteklilik uyandıracak niteliktedir.", "Ders kitaplarındaki sözel metinler çeşitli görsellerle (resim, çizgi resim, karikatür, fotoğraf, illüstrasyon...) desteklenmektedir.", "Ders kitaplarında sözel metinlere uygun çeşitli görseller kullanılmıştır.", "Ders kitaplarındaki resimler yurt ya da dünya çapında ünlü ressamın kaleminden çıkan ürünlerdir.", "Ders kitaplarındaki sözel metinlerin resimlenmesinde çocuğun gelişim düzeyi göz önünde bulundurulmuştur.", "Ders kitaplarındaki sözel metinlerin resimlenmesinde sınıf düzeyi dikkate alınmıştır.", "Ders kitaplarındaki resimlerin sözel metne oranı sınıf düzeyi arttıkça azalmaktadır.", "Ders kitaplarındaki resimlerde cinsiyet ayrımcılığına yol açacak nitelikler bulunmamaktadır.", "Ders kitaplarındaki resimler şiddet ve şiddet olaylarını çağrıştırmaya yönelik unsurlar içermemektedir.", "Ders kitaplarındaki resimler öğrencinin estetik duyarlılığını ortaya çıkaracak ve geliştirecek niteliktedir.", "Ders kitaplarındaki resimler evrensel değerleri çağrıştırmaya yönelik niteliktedir.", "Ders kitaplarındaki resimler ile metnin içeriği tam olarak örtüşmektedir.", "Ders kitaplarındaki resimler okuma öncesinde metne ısınmayı sağlayıcı niteliktedir.", "Ders kitaplarındaki resimler görsel okumaya uygun bir metin niteliğindedir." şeklindedir. Ders kitaplarındaki metin resimlerinin yurt ve dünya çapında ünlü ressamın kaleminden çıktığına dair bir veriye rastlanılmadığından "Ders kitaplarındaki resimler yurt ya da dünya çapında ünlü ressamın kaleminden çıkan ürünlerdir." maddesi çıkarılmıştır.

Araştırma için kullanılan kodlamanın güvenirliliği ortaya koymak için 96 metin içerisinden rastlantısal olarak seçilen 20 metin iki alan uzmanı tarafından çözümlenmiş, araştırmacılar arasındaki tutarlığın güvenilir olduğu (% 92) tespit edilmiştir (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Bunun için aşağıdaki formül kullanılmıştır:

Uzlaşma sayısı

$$\text{Güvenilirlik} = \frac{\text{Uzlaşma sayısı}}{\text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama sayısı}}$$

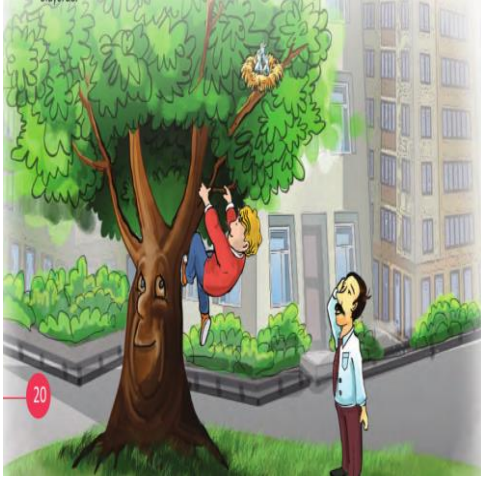
BULGULAR

Bu bölümde, ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerinin değerlendirme ölçütlerinden elde edilen bulgular verilmektedir.

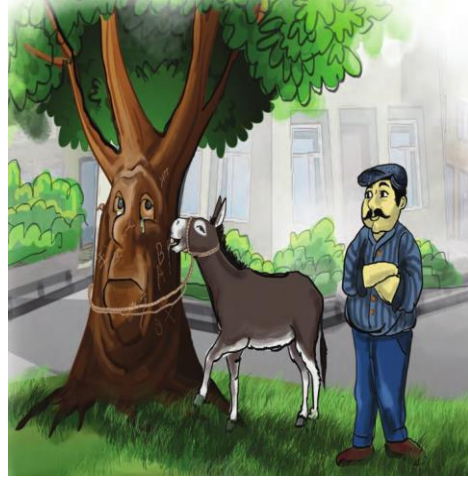
1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Değerlendirilmesi

Estetik algının çocukların gelişiminde önemli bir rolü vardır. Kitapların dili nasıl çocuğa yönelik ilkesine uygun olması gerekiyorsa, metinlerle birlikte yer alan resimlerin de çocukların seviyesine uygun olması gerekmektedir. Resimler motivasyonu sağlamalı, okumaya teşvik edici olmalıdır. İnceleme kapsamına alınan metinlerin tamamı ölçütler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ancak incelenen görsel metinlerin tamamı bulgular bölümünde verilmemiştir. Metin türlerine ait bazı metinler ve bu metinlere ait örnekler verilmiştir.

“Ben Bir Çınar Ağacıydım” metni “Çocuk Dünyası” teması doğrultusunda seçilmiş bir hikâye edici metindir. Metne ait görseller aşağıda verilmiştir:

Resim 1

Resim 2

“Ben Bir Çınar Ağacıydım” metninde yazar çınar ağacını kişileştirerek, insanların doğadaki canlılara karşı duyarsızlıklarını onun ağzından anlatmaktadır. Metin iki sayfaya bölünmüştür. Her sayfada ise iki sütun bulunmaktadır. Her sayfada bir tane de resim kullanılmıştır. Birinci görsel sayfanın altına ikinci görsel ise ikinci sayfada metnin üst tarafına yerleştirilmiştir. Çizgiler net, karmaşık değildir. Beşinci sınıf öğrencileri, bilişsel gelişim düzeyi açısından somut işlemler döneminden soyut işlemler düzeyine geçiş yapmaktadır. Somut işlemler döneminde olan bir çocuk dışardan gözlemlediği olayları sistemli bir şekilde düşünüp, çözümler yapamaz. İlköğretim ikinci kademe düzeyinde öğretim araçlarının hem kolay algılanabilir düzeyde olmalı hem de soyut özelliğe sahip olması gerekir. Bu açıdan bakıldığında kullanılan görsellerin çocukların gelişim düzeyine ve sınıf düzeyine uygun olduğu ifade edilebilir.

Birinci görselde bir çınar ağacı resmedilmiştir. Çınar ağacına tırmanan sarı saçlı bir çocuk ve çocuğun tırmanışını ve ağacın üstünde yuvada duran civcivleri ilgiyle izleyen bir adam görülmektedir. İkinci görselde ise çınar ağacının üzgün hali resmedilmiştir. Üzerinde bıçaklarla oyularak yazılmış bazı harfler yer almaktadır. Gövdesine de bir eşek ile bağlanmış, çınar ağacının gövdesini kemirmektedir. Yanında ise olan bitene karşı kayıtsız olan bir adam durmaktadır. Bu nedenle de gövdesi insan yüzü gibi çizilen çınar ağacının gözlerinden yaşlar akmaktadır. Görsellerin arka planında ise uzun uzun binalar gözükmektedir.

Görseller ön okuma yapılabilecek resimlerden oluşmakta ve öğrencilerin dikkatini metne çekmektedir. Resim 1'in bulunduğu sayfada bir kuşun gagasıyla taşıdığı otlardan yuva yaptığı, yumurtladığı yumurtalardan civcivlerin çıktığı anlatılmaktadır. Bulduğu yerin kuruluşunu, sıklığı gideren çınar ağacı insanlara huzur verirken bir çocuk lastik sapanıyla yuvasına gelen anne kuşu öldürür. Çınar ağacı bu durum karşısında üzülür. Bu duruma şahit olan sarı saçlı çocuk civcivleri korumak ve beslemek ister, babası da bu duruma sevinir. Çocuğun civcivleri kurtardığı ikinci sayfada yer alırken görsel birinci sayfada yer almaktadır. Bu yönüyle çocuğa görelilik ilkesi açısından uygun değildir.

İkinci sayfada ise insanların bıçaklarla çınar ağacına zarar verdiği, eşeğin ağacın gövdesini kemirdiği anlatılmaktadır. Görselde de bu izler ve görüntü yer almaktadır. Metnin içeriği ile görseller örtüşmektedir. Metinde insanlar güçlü ve zayıf yönleriyle tanıtılmaktadır. Birinci görselde doğaya, canlılara duyarlı bir insan görseli bulunurken; ikinci görselde ise tam tersi bir durum gözükmektedir. Eşek, ağacın gövdesini kemirirken kılı bile kıpırdamayan bir insan yer almaktadır.

Resimlerin ve metnin zemin-fon ilişkisine uygun bir şekilde yerleştirilmesine özen gösterildiği görülmektedir. Metinde doğaya ve canlılara zarar verilmemesi gerektiği iletisi aktarılmaktadır. Kullanılan görseller de bu iletiyi anlamlandırmakta ve desteklemektedir. Cinsiyet ayrımcılığına yol açacak niteliklere rastlanılmamıştır. Görseller, çocuğun estetik duyarlılığını arttıracak ve geliştirecek özellikleri taşımaktadırlar. Çocukta resim yapma isteği uyandıracak görseller seçilmiştir. İki ölçüt dışında diğer ölçütleri karşıladığı görülmektedir.

“Okuma Kitaplarım” bilgilendirici metnine ait görseller aşağıda verilmektedir:

Resim 3

Resim 4

Yazar, okuma kitaplarında neler bulunduğunu anlatmaktadır. Kitapların aylara, mevsimlere göre düzenlendiğinden bahsetmektedir. Görsellerin sayfaya özenle seçildiği görülmektedir. Metinle birlikte verilecek görsellerin seviyesine uygun olması, çocuğun anlamlandırabileceği düzeyde olması gerekir. Beşinci sınıf öğrencisi somut işlemler döneminden çıkarak ergenlik çağına adım atmaya başlar. Somut düşünceden soyut düşünceye geçerler. Bu dönemde, çocuk görünenin arkasında soyut olarak verilen düşünceyi de kavramaya başlar. Kendisine göre şekillendirir.

Resim 3'teki görselde açık bir kitap verilmiştir. Bu kitaptan bir fener şeklinde bir ışık yayılmakta ve bu ışık üzerinde mevsimlerin çağrıştırdıkları sayfalar üzerinde yer almaktadır. Sarı renk, renklerin en canlı olanıdır. Okuma kitaplarında yer alan görseller, yazarı farklı zaman dilimlerine götürmektedir. Bu görsel okumayı yapan öğrencileri de benzer anlara yolculuğa çıkaracak ve metne daha da yakınlaştıracaktır. Metinde anlatılanlarla görseller uyumaktadır. Görseller sade basit ve renkli bir şekilde çizilmiş, öğrencilerin estetik duyarlılığını arttıracak ve geliştirecek özelliktedirler.

Resim 4'te ise bir çocuk sırada oturmuş ve kitabını okumaktadır. Yanında ise ayakta bir kadın kitap okumaktadır. Aynı sayfadaki sözlü metin incelendiğinde görselin yazarın hayali doğrultusunda resmedildiği anlatılmaktadır. Metinde şimdiki okuma kitapların eski kitaplara göre daha renksiz olduğu ifade edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında görsellerin metnin iletisini kısmen anlamlandırıldığı görülmektedir. Görseller kitapların renkli dünyasını gösterdiğinden çocuklar metni okumaya istek duyacaklardır. Kitapların renkli dünyası çocukların hayal gücünü devindirecektir. Ayrıca kitap okuyan mutlu çocuk görseli, çocuklar üzerinde olumlu etki bırakacaktır. Bu yaş döneminde resimlerin metne oranı % 25 oranında olması gerekmektedir. Ancak görsellerin bu oranın çok üstünde olduğu görülmektedir. Kullanılan görseller, üç ölçüt hariç diğer ölçütleri karşılamaktadırlar.

“Yüksek Evde Oturanın Türküsü” adlı şiir metni “Doğa ve Evren” teması doğrultusunda seçilmiştir. Metne ait görsel aşağıda verilmiştir:

Resim 5

Görsele bakıldığında, bir apartmanın farklı katlarından mutsuz bir şekilde dışarıdaki yeşil doğaya bakan insanlar görülmektedir. Büyük binaların içinde yaşayan insanların yalnızlaştığı ve doğadan kopuklukları görülmektedir. Görsel, beşinci sınıf düzeyi ve çocuğun gelişim düzeyi açısından uygundur. Görselde; toprağın renkli bir şekilde çimenler ve çiçeklerle bezendiği, kuşların ve kelebeklerin uçtuğu görülmekle birlikte arka planda ise bu güzelliklere sadece evlerin balkonlarından uzaktan bakabilme olanağına sahip mutsuz insanlar durmaktadır. Görsel, okuma öncesi, okumaya ısınma için uygundur. Çocuk, bu görsel aracılığıyla metne yaklaşabilecek ve metinle iletişime geçebilecektir. Çocuğun beğenisine hitap eden bu görsel ile çocukların estetik algısı gelişebilecektir. Şair de şiirinde insanların yüksek evler yaparak doğadan kopmalarından, yalnızlaştıklarından yakınmaktadır. Metnin içeriği ile görseller örtüşmekte ve görseller metnin iletisini anlamlandırmaya yardımcı olmaktadır. Ancak resmin görsele oranı istenilen düzeyin (% 25) üstündedir.

Metinde kullanılan görsel öğeler incelendiğinde yeşil çimenler, çiçekler, kelebekler, kuşlar huzuru, mutluluğu çağrıştırmaktadır. Bu güzelliklerden mahrum kalan insanların mutsuzluğu da yüzlerinden anlaşılmaktadır. Görsel iki ölçüt açısından kısmen uygun, diğer ölçütler açısından ise uygun bulunmuştur. Öğrencilerin karşılaştığı gereken bir resim niteliğindedir.

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki metin resimleri de bu çerçevede değerlendirilmiştir. İnceleme kapsamına alınan metinlerin tamamına ait resimlere dair değerlendirme aşağıda Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlemelere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

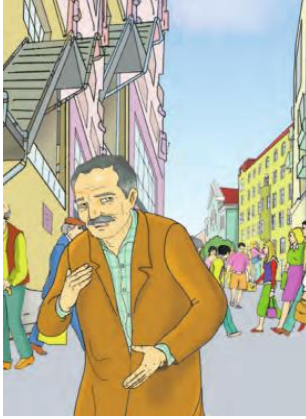
	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	UYGUN		KISMEN UYGUN		UYGUN DEĞİL	
		f	%	f	%	f	%
1.	Ders kitabındaki görsel öğeler sayfa düzeni açısından sınıf düzeyine uygundur.	22	91,67	2	8,33	0	0,00
2.	Ders kitaplarındaki resimler en az dört renkten oluşmaktadır.	21	87,50	0	0,00	3	12,50
3.	Ders kitaplarındaki resimler estetik duyarlılığı artırıcı niteliktedir.	14	58,33	10	41,67	0	0,00
4.	Ders kitaplarındaki resimler sözel metnin iletisini anlamlandırmaya yardımcı olmaktadır.	21	87,50	2	8,33	1	4,17
5.	Ders kitaplarındaki görsel metinler sözel metinlerin okunmasına isteklilik uyandıracak niteliktedir.	16	66,67	7	29,17	1	4,17
6.	Ders kitaplarındaki sözel metinler çeşitli görsellerle (resim, çizgiçresim, karikatür, fotoğraf, illüstrasyon...) desteklenmektedir.	2	8,33	22	91,67	0	0,00
7.	Ders kitaplarında sözel metinlere uygun çeşitli görseller kullanılmıştır.	22	91,67	2	8,33	0	0,00
8.	Ders kitaplarındaki sözel metinlerin resimlenmesinde çocuğun gelişim düzeyi göz önünde bulundurulmuştur.	20	83,33	4	16,67	0	0,00
9.	Ders kitaplarındaki sözel metinlerin resimlenmesinde sınıf düzeyi dikkate alınmıştır.	21	87,50	3	12,50	0	0,00
10.	Ders kitaplarındaki resimlerin sözel metne oranı sınıf düzeyi arttıkça azalmaktadır.	19	79,17	5	20,83	0	0,00
11.	Ders kitaplarındaki resimlerde cinsiyet ayrımcılığına yol açacak nitelikler bulunmamaktadır.	24	100,00	0	0,00	0	0,00
12.	Ders kitaplarındaki resimler şiddet ve şiddet olaylarını çağrıştırmaya unsurlar içermemektedir.	23	95,83	1	4,17	0	0,00
13.	Ders kitaplarındaki resimler öğrencinin estetik duyarlılığını ortaya çıkaracak ve geliştirecek niteliktedir.	13	54,17	10	41,67	1	4,17
14.	Ders kitaplarındaki resimler evrensel değerleri çağrıştırmaya niteliktedir.	17	70,83	4	16,67	3	12,50

15.	Ders kitaplarındaki resimler ile metnin içeriği tam olarak örtüşmektedir.	22	91,67	2	8,33	0	0,00
16.	Ders kitaplarındaki resimler okuma öncesinde metne ısınmayı sağlayıcı niteliktedir.	17	70,83	5	20,83	1	4,17
17.	Ders kitaplarındaki resimler görsel okumaya uygun bir metin niteliğindedir.	20	83,33	4	16,67	0	0,00

Tablo 1 incelendiğinde, ders kitaplarındaki görsel öğelerin, sayfa düzeni açısından % 91,67 oranında uygun, % 8,33 oranında ise kısmen uygun olduğu görülmektedir. Görsellerin % 87,50 oranında en az dört renkten oluştuğu, % 12,50 oranında ise dört renkten daha az rengin kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanılan görsellerin % 58,33'ü estetik duyarlılığı artırıcı açısından uygun, % 41,67 oranında ise kısmen uygun bulunmuştur. Görseller metnin iletisini anlamlandırma açısından % 87,50'ü uygun, % 8,33'ü kısmen uygun bulunurken % 4,17'si uygun bulunmamıştır. % 66,67 oranında görsel metinler okumaya istek uyandırırken, % 29,17'si kısmen istek uyandırmakta ve % 4,17'si ise istek uyandırmamaktadır. Ders kitaplarında metinlerin % 91,67 oranında birden fazla görselle desteklendiği, metin resimlemelerinde % 8,33 oranında ise farklı resimleme türlerinin kullanıldığı görülmektedir. Resimlemede % 83,33 oranında çocukların gelişim düzeyi, % 87,50 oranında ise sınıf düzeylerinin dikkate alındığı görülmektedir. Resimlerin sözel metne oranı (% 79,19) sınıf düzeyi arttıkça azaldığı belirlenmiştir. Metinlerde cinsiyet ayrımcılığına yol açacak bir bulguya rastlanmazken, % 4,17 oranında şiddet çağrıştırmaya unsura rastlanılmıştır. Resimlerin % 70,83'ü evrensel değerleri çağrıştırmaya özellikle olduğu saptanmıştır. Metinlere ait görsellerin % 91,67 oranında içerikle örtüştüğü, % 70,83'ü okuma öncesi metne ısınmayı sağladığı, % 83,33'ünün görsel okumaya uygun bir metin olduğu görülmektedir.

2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Değerlendirilmesi

"Ömür Törpüsü" adlı hikâye edici metin, "Birey ve Toplum" teması doğrultusunda ders kitabına seçilmiştir. Metne ait görseller aşağıda verilmiştir:

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Metin iki sayfaya bölünmüştür. Birinci sayfada bir görsel (Resim 6) kullanılmıştır. Bu görsel sayfanın sağ üst köşesine yerleştirilmiştir. İkinci sayfada ise bir görsel (Resim 7) metinle aynı hizada sağ üst köşede diğer görsel (Resim 8) ise daha büyük bir şekilde metnin alt tarafında verilmiştir.

Metinde, Hasan Bey ve eşinin büyük şehre taşınmaları ve oraya bir türlü alışamamaları ele alınmaktadır. Görseller, okuma öncesinde öğrencilerin görsellerden hareketle metnin içeriğini tahmin edebilecek nitelikleri taşımaktadırlar. Resim 6'da kalabalık insan yığını arasında mutsuz ve yalnız olan bir adam görünmektedir. Görselde anlatılanlar ile metnin içeriğinde anlatılanlar örtüşmektedir. "Hasan Bey'in kafası karışıyordu, akıl sır erdiremiyordu. Bir sürü insan... Kıyamet gibi... Nasıl kalabalık? Otobüslerde, kuyruklarda, mağazalarda ha bire birbirine çarpan, öne geçen, arkada kalan yüzlerce insan... Nasıl olur da birbirlerine bu kadar uzak olurlar?" (s. 150). Resim 7'de ise durgun ve düşünceli adamın zihninden geçenler resmedilmiştir.

İnsanlar bir arada eğlenmekte, sohbet etmektedirler. Yüzleri ise gülmektedir. Şehirdeki insanlar gibi birbirlerine uzak değiller. Bu görsel ile birinci görsel bir bakıma birbirinin tam tersi çağrışımlar uyandırmaktadır. Öğrenciler iki görseli bu açıdan da karşılaştırma olanağına sahip olacaklardır. Resim 8’de ise birbirlerinin elini sıkı sıkıya tutan kadın ve erkek görseli bulunmaktadır. Birbirlerine sevgi dolu bakışlarla bakmaktadırlar. Hikâye gerek görselleriyle gerekse de içeriğiyle şehir yaşamının insan üzerindeki olumsuz etkilerini sezdirmektedir. Metinde ana ve ara renklerin uyumlu bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Çocukların estetik beğenisine hitap eden görsellerden oluşmaktadır. Resimleme türü olarak yalnızca bir tür kullanılmıştır. Ölçütlerden biri hariç diğerlerini karşılamaktadır.

“Güler Yüze ve Gülmeye Dair” adlı bilgilendirici metin “İletişim” teması doğrultusunda ders kitabına seçilmiştir. Metne ait görseller aşağıda verilmiştir:

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Metinde güler yüzlü olmanın insanlar üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. İleti olarak, neşeli ve mutlu bir hayat yaşamak istiyorsak gülmeyi ve güler yüzlü olmayı öğrenmemiz gerektiği ifade edilmektedir.

Metin dört sayfaya ayrılmış, birinci sayfa hariç her sayfada bir görsel bulunmaktadır. İkinci (Resim 9) ve dördüncü sayfada (Resim 11) yer alan görsel metnin üst bölümüne, üçüncü sayfada (Resim 10) yer alan görsel ise metnin alt bölümüne yerleştirilmiştir. Öğrenciler metni okumaya başlamadan önce bu görseller aracılığıyla metinle etkileşime girebilirler. Görsel okuma açısından uygun görsellerin kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan görseller metnin içeriği ve başlıkla uyumludur. Resim 9’da farklı kuşaktan insanların bir fotoğraf makinesine poz verir gibi gülümsedikleri görülmektedir. Şekiller ve renkler gayet sade ve öğrencinin rahatlıkla çizebileceği şekildedir. Arka planda da insana huzur veren tablolar yer almaktadır. Görseldeki her ayrıntı pozitif bir çağrışım uyandırmaktadır. Resim 10’da bir okul ön planda durmaktadır. Okulun adı da “Gülme Okulu”. Okulun ismi de metnin içeriği ve görsellerin iletişimiyle bir bütünlük taşımaktadır. Resim 11’de ise bir kadın ve çocuğun birbirlerine sımsıkı sarıldıkları görülmektedir. Metinlerle birlikte verilen görsellerin estetik duyarlılığı artırıcı ve geliştirici niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Cinsiyet ayrımcılığı ve şiddet olaylarını çağrıştıran herhangi bir unsura rastlanılmamıştır. Resimlemeler çizerler tarafından oluşturulmuştur. Yalnızca bir resimleme türünün kullanıldığı görülmektedir. İncelenen bu resimlerin çocukların sınıf ve gelişim düzeyine uygun olduğu, bu görsellerle sevgi değerinin duyumsatıldığı söylenebilir.

“Türküler Dolusu” adlı şiir metni “Millî Kültürümüz” teması doğrultusunda ders kitabına seçilmiştir. Ders kitabında verilen görseller aşağıda verilmiştir:

Resim 12

Resim 13

Metinde tabiat, aşk, sevgi, dostluk konularının ele alındığı görülmektedir. Şair, şiirinde türkülerimize olan hayranlığından bahsetmektedir. Türkülerin dilimizi zenginleştirdiği, değerli kıldığı, kültürümüzün önemli bir parçası olduğu ifade edilmektedir. Metin iki sayfada verilmiştir. Resim 12'de yeşil ve sisle kaplı bir yaylada bacası tüten ahşap evler görülmektedir. Metinde köy türkülerinin ne denli önemli olduğu duygusu verilirken bu metinle birlikte daha ilgi çekici bir görsel kullanılabilirdi. Bu görsel üzerinden metnin içeriğinin tahmin edilmesi kolay olmayacaktır. Resimleme türü olarak fotoğraf kullanılmaktadır. "Alt sınıflarda çocukların gerçek nesnelere kendi hayal dünyalarına göre yorumlamaları nedeniyle zorunlu olmadıkça bu sınıflarda, fotoğraf kullanılmamalıdır... Çocuğun estetik gelişimine de bir katkı sağlamayan bu resimleme türü, bilgilerin kalıcı olmasını engelleyerek, davranış biçimine dönüşmesine fazla bir imkân sağlamayacaktır" (Arı, 2008, s. 8). Ayrıca yazının resimleme üzerine gelmesi ile hem yazının okunması zorlaşmakta hem de resimlemenin görünmesi zorlaşmaktadır. Resim 13'te de ülkemize ait birçok değer bir harita üzerinde verilmiştir. Kullanılan görsellerin öğrencilerin sınıf ve gelişim düzeylerine uygun olduğu ancak estetik algıyı kısmen geliştireceği düşünülmektedir. Görsellerde cinsel ayrımcılığa yol açacak bir bulguya rastlanılmamıştır. Benzer bir şekilde şiddet olaylarını çağrıştıracak bir unsur da görülmemektedir. Görsellerin metne oranı da istenilen düzeye yakındır.

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabındaki metin resimleri de bu çerçevede değerlendirilmiştir. İnceleme kapsamına alınan metinlerin tamamına ait resimlere dair değerlendirme aşağıda Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 2.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlemelere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	UYGUN		KISMEN UYGUN		UYGUN DEĞİL	
		f	%	f	%	f	%
1.	Ders kitabındaki görsel öğeler sayfa düzeni açısından sınıf düzeyine uygundur.	24	100,00	0	0,00	0	0,00
2.	Ders kitaplarındaki resimler en az dört renkten oluşmaktadır.	20	83,33	1	4,17	3	12,50
3.	Ders kitaplarındaki resimler estetik duyarlılığı artırıcı niteliktedir.	11	45,83	11	45,83	2	8,33
4.	Ders kitaplarındaki resimler sözel metnin iletisini anlamlandırmaya yardımcı olmaktadır.	17	70,83	6	25,00	1	4,17
5.	Ders kitaplarındaki görsel metinler sözel metinlerin okunmasına isteklilik uyandıracak niteliktedir.	15	62,50	8	33,33	1	4,17
6.	Ders kitaplarındaki sözel metinler çeşitli görsellerle (resim, çizgiresim, karikatür, fotoğraf, illüstrasyon...) desteklenmektedir.	2	8,33	22	91,67	0	0,00
7.	Ders kitaplarında sözel metinlere uygun çeşitli	14	58,33	10	41,67	0	0,00

	görseller kullanılmıştır.								
8.	Ders kitaplarındaki sözel metinlerin resimlenmesinde çocuğun gelişim düzeyi göz önünde bulundurulmuştur.	24	100,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
9.	Ders kitaplarındaki sözel metinlerin resimlenmesinde sınıf düzeyi dikkate alınmıştır.	24	100,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
10.	Ders kitaplarındaki resimlerin sözel metne oranı sınıf düzeyi arttıkça azalmaktadır.	23	95,83	1	4,17	0	0,00	0	0,00
11.	Ders kitaplarındaki resimlerde cinsiyet ayrımcılığına yol açacak nitelikler bulunmamaktadır.	24	100,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
12.	Ders kitaplarındaki resimler şiddet ve şiddet olaylarını çağrıştırmaya yönelik içerikler içermemektedir.	24	100,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
13.	Ders kitaplarındaki resimler öğrencinin estetik duyarlılığını ortaya çıkaracak ve geliştirecek niteliktedir.	11	45,83	11	45,83	2	8,33	2	8,33
14.	Ders kitaplarındaki resimler evrensel değerleri çağrıştırmaya niteliklidir.	16	66,67	4	16,67	4	16,67	4	16,67
15.	Ders kitaplarındaki resimler ile metnin içeriği tam olarak örtüşmektedir.	18	75,00	6	25,00	0	0,00	0	0,00
16.	Ders kitaplarındaki resimler okuma öncesinde metne ısınmayı sağlayıcı niteliktedir.	17	70,83	6	25,00	1	4,17	1	4,17
17.	Ders kitaplarındaki resimler görsel okumaya uygun bir metin niteliğindedir.	17	70,83	7	29,17	0	0,00	0	0,00

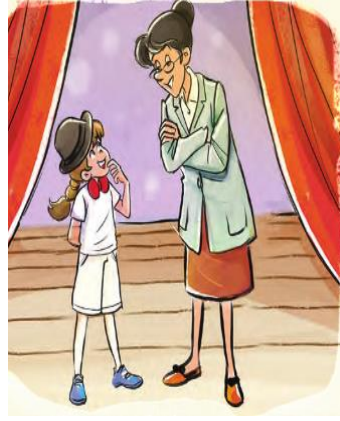
Tablo 2 incelendiğinde metinlere ait görsellerin tamamı sayfa düzeni açısından sınıf düzeyine uygundur. Görseller % 83,33 oranında dört veya dörtten fazla renkten oluşurken, % 4,17'si daha az renkten oluşmaktadır. Ders kitabındaki görseller estetik duyarlılığı artırma açısından % 45,83 oranında uygun, % 45,83 oranında kısmen uygun bulunmuş, % 8,33 oranında da uygun bulunmamıştır. Kullanılan resimler % 70,83 oranında metnin iletisini anlamlandırmada yardımcı olurken, % 75 oranında metnin içeriği ile örtüşmektedir. Ders kitabında % 58,33 oranında farklı görsellerin kullanıldığı, bu görsellerin % 8,33'ü farklı resimleme türlerinden oluşmaktadır. Kullanılan resimlemelerin çocukların gelişim ve sınıf düzeylerine uygun olduğu, cinsiyet ayrımcılığına yol açacak, şiddet olaylarını çağrıştıracak niteliklere yer verilmediği görülmektedir. Resimlerin sözel metne oranı (% 95,83) sınıf düzeyi arttıkça azaldığı tespit edilmiştir. İncelenen resimlemelerin % 45,83'ü estetik duyarlılığı ortaya çıkaracak ve geliştirecek nitelikte olduğu, % 8,33'ünün ise bu duyarlılığı taşımadığı görülmektedir. Ders kitaplarındaki resimler % 66,67 oranında evrensel değerleri taşıırken, % 16,67'sinin bu değerleri taşımadığı tespit edilmiştir. Metinlerle birlikte verilen resimler % 70,83 oranında hem okuma öncesi metne ısınma hem de görsel okuma açısından uygun bulunmuştur.

3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Değerlendirilmesi

"Kırmızı Pabuçlar" metni "Erdemler" teması doğrultusunda ders kitabına seçilmiştir. Metinle ilgili görseller aşağıda verilmiştir:

Resim 14

Resim 15

Resim 16

Metin iki sayfaya bölünmüştür. Birinci sayfada bir görsel, ikinci sayfada iki görsel bulunmaktadır. Birinci görsel (Resim 14) metnin altına, ikinci görsel (Resim 15) sayfanın sol üst köşesine, üçüncü görsel ise sayfanın sağ alt köşesine yerleştirilmiştir.

Metinde, küçük kızın yılsonu gösterilerine hazırladığı, gösteride bir kostüm giyeceği ancak kırmızı pabuçların eksik kaldığı anlatılmaktadır. Ailesi fakir olduğu için kız bu durumu anne babasına söyleyememiştir. Kız aklına gelen fikirle çoraplarını kırmızıya boyayarak sahneye çıkar. Babası durumdan sonra haberdar olur fakat aldığı ayakkabıları gösteriye yetiştiremez. Bu durumu kimse fark etmez. Kız gösteriyi başarıyla tamamlayarak anne babasını gururlandırır.

Resim 14'e baktığımız zaman gerek aile bireylerinin üzerindeki elbiselerden gerekse de evdeki eşyaların varlığından bu ailenin fakir bir aile olduğu görülmektedir. Kızın ellerinin duruşundan ve yüz hatlarından elindeki kâğıttan coşkulu bir şekilde bir şeyler okuduğu anlaşılmaktadır. Karşılarında ise sandalyede oturmuş çocuğu ilgiyle izleyen bir kadın ve adam bulunmaktadır. Metinde de evin mutfağında anne babasının kızın rolünü çalışırken onu izledikleri anlatılmaktadır. Resim 15'te çocuk bir sahnenin önünde yanında ise metinde belirtildiği üzere öğretmeni durmaktadır. Resim 16'da ise kız çocuğu babasına sarılmış, yanında da anne ve öğretmeni durmaktadır.

Görseller, çocuğun rahat bir şekilde okuma izleme yapabileceği şekilde sayfaya yerleştirilmiştir. Görsellerde çocuğun coşkulu bir şekilde yılsonu gösterilerine hazırlanması resmedilmiştir. Benzer duyguları, çocukların çoğu yaşamayı isteyecektir. Bu nedenle okuma öncesi metinle etkileşim kurma ve görsel okuma açısından uygun görsellerdir. Resimler kolay çizilebilecek görseller olduğu için çocuklarda resim yapma isteği de uyandırabilir. Çocuklarda olumsuz çağrışımlara yol açacak unsurlara yer verilmemiştir. Görsellerde farklı renkler kullanılmasına rağmen kahve tonlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Biraz daha canlı ve sıcak renklerin tercih edilmesi gerekir. Çünkü öğrenciler soğuk renkleri dikkat ve ilgi çekici bulmamaktadırlar. Görsellerin çocuğun gelişim ve sınıf düzeyine uygun olduğu söylenebilir. Görsellerde sevgi değerinin çocuklara hissettirildiği, sahnenin yer alışı da çocukların sanata karşı olan ilgilerini arttırabileceği ifade edilebilir.

"Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri" bilgilendirici metni "Millî Mücadele ve Atatürk" teması doğrultusunda ders kitabına seçilmiştir. Metne ait görseller aşağıda verilmiştir:

Resim 17

Resim 18

Resim 19

Metin üç sayfaya bölünmüştür. Verilen görsellerde görüldüğü gibi her sayfada tarihi belge niteliğindeki görsellerin birlikte verildiği görülmektedir. Sayfalardaki fotoğraflar, teknik olarak iç içe geçmeyecek şekilde sayfaya yerleştirilmişlerdir. Görsellerin metne oranına baktığımız zaman sınıf düzeyine göre çok yer verildiği görülmektedir. Metinde Atatürk'ün çok yönlü bir kişiliğe sahip olduğu anlatılmaktadır. Metinle birlikte verilen görsellerde de Atatürk'ün bu çok yönlü kişiliğini belirten fotoğraflar yer almaktadır. Görsel okuma açısından fotoğrafların uygun olduğu, çocukların gelişim ve sınıf düzeyine uygun olduğu ifade edilebilir. Belge niteliği taşıyan görüntülerde fotoğraf kullanımı uygun bir davranış olacaktır. "Tarihi bir belge ya da tarihi bir eser, fotoğraf tekniğiyle gösterilmesi resimlemeden daha uygun olacaktır." (Arı, 2008, s. 9).

"Ay Şairi" şiir metni "Sanat" teması doğrultusunda ders kitabına seçilmiştir. Metne ait görsel aşağıda verilmiştir:

Resim 20

Metin tek sayfada verilmiştir. Sözlü metin beyaz zemin üzerinde sol tarafta verilmiştir. Görsel ise metnin yan ve alt tarafında verilmiştir. Görselde çimlere oturmuş yüzü aya, gökyüzündeki yıldızlara dönük olan bir kız çocuğu görülmektedir. Ay ve gökyüzündeki yıldızlar o kadar canlı bir şekilde verilmiş ki adeta gecenin karanlığı aydınlığa dönmüştür. Ay bir insan yüzü şeklinde kalın çizgilerle çizilmiş, sevimli yüzüyle çocukla sohbet ediyormuş gibi durmaktadır. Kullanılan görsel çocuğun düş ve düşünce dünyasını devindirecek, estetik duyarlılığını artıracak ve geliştirecek nitelikleri taşımaktadır. Metinde, hayal gücüne dayalı bir şiir yazan kişinin duygularının anlaşılması ve arkadaşlarının bu duruma gülmeleri anlatılmaktadır. Kullanılan

görsel metnin içeriği ile örtüştüğü gibi metnin iletisini anlamlandırmada da yardımcı olduğu söylenebilir. Görsel, çocuğun gelişim ve sınıf düzeyine uygun, okuma isteği uyandırabilecek şekilde çizilmiştir.

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabındaki metin resimleri de bu çerçevede değerlendirilmiştir. İnceleme kapsamına alınan metinlerin tamamına ait resimlere dair değerlendirme aşağıda Tablo 3'te verilmiştir:

Tablo 3.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlemelere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	UYGUN		KISMEN UYGUN		UYGUN DEĞİL	
		f	%	f	%	F	%
1.	Ders kitabındaki görsel öğeler sayfa düzeni açısından sınıf düzeyine uygundur.	22	91,67	2	8,33	0	0,00
2.	Ders kitaplarındaki resimler en az dört renkten oluşmaktadır.	20	83,33	3	12,50	1	4,17
3.	Ders kitaplarındaki resimler estetik duyarlılığı artırıcı niteliktedir.	14	58,33	7	29,17	3	12,50
4.	Ders kitaplarındaki resimler sözel metnin iletisini anlamlandırmaya yardımcı olmaktadır.	20	83,33	4	16,67	0	0,00
5.	Ders kitaplarındaki görsel metinler sözel metinlerin okunmasına isteklilik uyandıracak niteliktedir.	16	66,67	8	33,33	0	0,00
6.	Ders kitaplarındaki sözel metinler çeşitli görsellerle (resim, çizgiresim, karikatür, fotoğraf, illüstrasyon...) desteklenmektedir.	2	8,33	22	91,67	0	0,00
7.	Ders kitaplarında sözel metinlere uygun çeşitli görseller kullanılmıştır.	19	79,17	5	20,83	0	0,00
8.	Ders kitaplarındaki sözel metinlerin resimlenmesinde çocuğun gelişim düzeyi göz önünde bulundurulmuştur.	20	83,33	4	16,67	0	0,00
9.	Ders kitaplarındaki sözel metinlerin resimlenmesinde sınıf düzeyi dikkate alınmıştır.	23	95,83	1	4,17	0	0,00
10.	Ders kitaplarındaki resimlerin sözel metne oranı sınıf düzeyi arttıkça azalmaktadır.	14	58,33	10	41,67	0	0,00
11.	Ders kitaplarındaki resimlerde cinsiyet ayrımcılığına yol açacak nitelikler bulunmamaktadır.	24	100,00	0	0,00	0	0,00
12.	Ders kitaplarındaki resimler şiddet ve şiddet olaylarını çağrıştırmaya unsurlar içermemektedir.	24	100,00	0	0,00	0	0,00
13.	Ders kitaplarındaki resimler öğrencinin estetik duyarlılığını ortaya çıkaracak ve geliştirecek niteliktedir.	11	45,83	11	45,83	2	8,33
14.	Ders kitaplarındaki resimler evrensel değerleri çağrıştırmaya niteliktedir.	14	58,33	8	33,33	2	8,33
15.	Ders kitaplarındaki resimler ile metnin içeriği tam olarak örtüşmektedir.	22	91,67	2	8,33	0	0,00
16.	Ders kitaplarındaki resimler okuma öncesinde metne ısınmayı sağlayıcı niteliktedir.	20	83,33	4	16,67	0	0,00
17.	Ders kitaplarındaki resimler görsel okumaya uygun bir metin niteliğindedir.	20	83,33	4	16,67	0	0,00

Tablo 3'te verilen bulgulara göre, görsellerin % 91,67'i sayfa düzenine uygun bir şekilde yerleştirilmiştir. Bu görsellerin % 83,33'ü en az dört renkten oluşurken, % 12,50'si dört renkten daha az, % 4,17'sinde ise renkli bir görsele yer verilmediği tespit edilmiştir. Görsellerin % 58,33'ü estetik duyarlılığı artırıcı nitelikte olduğu, % 12,50'sinin ise estetik duyarlılığı artırma duyarlılığı taşımadığı belirlenmiştir. Görsellerin % 83,33'ü sözel metnin iletisini anlamlandırmakta, % 91,67'si metnin içeriğiyle tam olarak örtüşmektedir. Görsel metinler,

%66,67 oranında okumaya istek uyandırmaktadır. Ders kitaplarında % 79,17 oranında birden fazla görsel bulunmakla birlikte ancak % 8,33 oranında farklı resimleme türüne yer verildiği görülmektedir. Kullanılan resimlerin % 83,33'ünün çocukların gelişim düzeyine uygun olduğu, % 16,67'sinin ise kısmen uygun olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde % 95,83'ü sınıf düzeyine uygunken % 4,17'si kısmen uygun bulunmuştur. Ders kitabı resimlemelerinde cinsiyet ayrımcılığına yol açacak nitelik bulgusuna, şiddet ve şiddet olaylarını çağrıştıracak unsurlara rastlanılmamıştır. Metinle birlikte verilen resimlerin % 83,33'ü okuma öncesi metne ısınma ve görsel okuma için uygun olduğu görülmektedir.

4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Değerlendirilmesi

"Emine Teyze'nin Çilek Reçeli" adlı hikâye edici metin "Erdemler" teması doğrultusunda ders kitabına seçilmiştir. Metne ait görseller aşağıda verilmiştir:

Resim 21

Resim 22

Resim 23

Metin dört sayfaya bölünmüştür. İlk üç sayfada birer resim kullanılmış, son sayfada ise herhangi bir resme yer verilmemiştir. Resimler çocukların gelişim düzeyine uygun olarak küçük kareler halinde verilmiştir. Birinci görsel sayfanın üst bölümüne, ikinci ve üçüncü görsel sayfanın sol alt bölümüne yerleştirilmiştir. Metinde Emine Teyze'nin gelmesiyle birlikte apartmanın küçük bahçesinin yeşillendiği anlatılmaktadır. Emine Teyze, bahçeye türlü türlü çiçekler ekmektedir. Metinde anlatılanlar görsellerde de görülmektedir. Ayrıca metinde Emine Teyze'nin çilek reçeli ve bunun yanında onlarca çeşit reçel yapmasından bahsedilmektedir. Mehmet Bey bu durumu fırsata çevirmeye çalışır ve mahalledeki insanlarla birlikte reçel fabrikası kurarak işsiz insanlara iş bulur. Metinde anlatılanlarla görsellerin uyduğu görülmektedir. Görsellerde farklı renklerin kullanıldığı ve kolay çizilebilir oldukları görülmektedir. Görseller okuma öncesi metne ısınma ve görsel okuma açısından uygundur. Ancak görsellerin sayfaya yerleştirilmesi okuma ve izlemeyi biraz zorlaştırmaktadır. Estetik duyarlılığı artırma ve geliştirme açısından da yeterli düzeyde bulunmamışlardır. Görsellerin çocuklara olumsuz çağrışım uyandıracak bir unsur içermedikleri görülmektedir.

"Faydalı İş Görmek Zevki" adlı bilgilendirici metin "Birey ve Toplum" teması doğrultusunda ders kitabına seçilmiştir. Metne ait görseller aşağıda verilmiştir.

Resim 24

Resim 25

Resim 26

Metin üç sayfaya bölünmüştür. Birinci sayfada bir görsel (Resim 24), ikinci sayfa iki görsel (Resim 25 ve Resim 26) kullanılmıştır. Son sayfada ise herhangi bir görsele yer verilmemiştir. Resimlerin metne oranı sınıfların düzeyine uygundur. Ancak görseller sayfaya uygun bir şekilde yerleştirilmemiştir. Bazı yerlerde yerleştirilen resimler nedeniyle tümceler bölünmüştür. Çocuğun rahat bir şekilde okuma izleme yapmasına uygun değildir. Resimlerin ve fotoğrafların hatalı yerleştirilmesi okuma hızını ve okunabilirliği de olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Resimlerde farklı renklerin kullanıldığı görülmektedir. Çocukların gelişim ve sınıf düzeyine uygun olmakla birlikte estetik duyarlılığı kısmen geliştireceği düşünülmektedir. Resimlerle metnin içeriğinin örtüştüğü görülmektedir. Metinde insanların ortaya koydukları faydalı eserlerle mutlu oldukları ifade edilmektedir. *"Yokuşlarda, arkalarına bağlanmış yüklü arabaları, var kuvvetlerini harcayarak düze çıkarmaya çalışan atları, bilmem, siz de benim gibi hayranlıkla seyredersiniz?"* (s. 72). Yazarın düşüncelerine ait bir görselin metinde yer verildiği görülmektedir. Resim 25'te kuyu açan, Resim 26'da inşaatta çalışan inşaat işçileri görülmektedir. Yazara göre tüm bu insanlar güzel bir iş yaptıkları için mesutturlar. Görseller, okuma öncesi metne ısınma için kısmen uygundur. Çünkü görselleri doğrudan faydalı bir iş yapma zevki ile ilişkilendirmek olası değildir.

"Geçen Zaman" adlı şiir metni "Zaman ve Mekân" teması doğrultusunda ders kitabına seçilmiştir. Metne ait görseller aşağıda verilmiştir:

Resim 27

Resim 28

Resim 29

Resim 30

Şair, metinde geçmişe duyduğu özlemi anlatmaktadır. Şiirin tamamında ümit, sevgi, dostluk, özlem gibi duygular ağır basmaktadır. Metinle birlikte verilen görsellerde şairin unutmak istemediği anılara ilişkin görseller yer almaktadır. Görseller metnin sağına ve soluna küçük kareler halinde yerleştirilmiştir. Ancak görsellerin sayfaya yerleştirilmiş şekli çocukların ilgisini çekebilecek nitelikte değildir. Bununla birlikte görseller, çocukların ilgisini çekebilecek, estetik duyarlılığı geliştirebilecek niteliklere sahiptir. Okuma öncesi öğrencilerin metne ısınması, görsel okuma yapabilmesi açısından da uygundur. Görseller, çocukların gelişim ve sınıf düzeyine uygun bulunmaktadır.

Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabındaki metin resimleri de bu çerçevede değerlendirilmiştir. İnceleme kapsamına alınan metinlerin tamamına ait resimlere dair değerlendirme aşağıda Tablo 4'te verilmiştir:

Tablo 4.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlemelere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

	DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	UYGUN		KISMEN UYGUN		UYGUN DEĞİL	
		f	%	f	%	f	%
1.	Ders kitabındaki görsel öğeler sayfa düzeni açısından sınıf düzeyine uygundur.	21	87,50	2	8,33	1	4,17
2.	Ders kitaplarındaki resimler en az dört renkten oluşmaktadır.	17	70,83	1	4,17	6	25,00
3.	Ders kitaplarındaki resimler estetik duyarlılığı artırıcı niteliktedir.	6	25,00	15	62,50	3	12,50
4.	Ders kitaplarındaki resimler sözel metnin iletisini anlamlandırmaya yardımcı olmaktadır.	14	58,33	7	29,17	3	12,50
5.	Ders kitaplarındaki görsel metinler sözel metinlerin okunmasına isteklilik uyandıracak niteliktedir.	12	50,00	8	33,33	4	16,67
6.	Ders kitaplarındaki sözel metinler çeşitli görsellerle (resim, çizgiresim, karikatür, fotoğraf, illüstrasyon...) desteklenmektedir.	2	8,33	21	87,50	1	4,17
7.	Ders kitaplarında sözel metinlere uygun çeşitli görseller kullanılmıştır.	16	66,67	7	29,17	1	4,17
8.	Ders kitaplarındaki sözel metinlerin resimlenmesinde çocuğun gelişim düzeyi göz önünde bulundurulmuştur.	21	87,50	1	4,17	2	8,33
9.	Ders kitaplarındaki sözel metinlerin resimlenmesinde sınıf düzeyi dikkate alınmıştır.	19	79,17	4	16,67	1	4,17
10.	Ders kitaplarındaki resimlerin sözel metne oranı sınıf düzeyi arttıkça azalmaktadır.	20	83,33	4	16,67	0	0,00
11.	Ders kitaplarındaki resimlerde cinsiyet ayrımcılığına yol açacak nitelikler bulunmamaktadır.	23	95,83	0	0,00	1	4,17
12.	Ders kitaplarındaki resimler şiddet ve şiddet olaylarını çağrıştırmaya yönelik içerikler içermemektedir.	23	95,83	0	0,00	1	4,17
13.	Ders kitaplarındaki resimler öğrencinin estetik duyarlılığını ortaya çıkaracak ve geliştirecek niteliktedir.	5	20,83	15	62,50	4	16,67
14.	Ders kitaplarındaki resimler evrensel değerleri çağrıştırmaya yönelik niteliktedir.	12	50,00	8	33,33	4	16,67
15.	Ders kitaplarındaki resimler ile metnin içeriği tam olarak örtüşmektedir.	11	45,83	12	50,00	1	4,17
16.	Ders kitaplarındaki resimler okuma öncesinde metne ısınmayı sağlayıcı niteliktedir.	12	50,00	10	41,67	2	8,33
17.	Ders kitaplarındaki resimler görsel okumaya uygun bir metin niteliğindedir.	16	66,67	6	25,00	2	8,33

Tablo 4 incelendiğinde görsel öğelerin % 87,50'sinin sayfa düzenine uygun olarak yerleştirildiği görülmektedir. İncelenen görsellerin % 70,83'ü en az dört renkten oluştuğu, % 25,00'inde ise ya metinle birlikte görselle yer verilmediği ya da renkli görselin kullanılmadığı görülmektedir. Ders kitabındaki görsellerin sadece % 25'i estetik duyarlılığı artırıcı nitelikte olduğu ve % 25,83'ünün öğrencinin estetik duyarlılığını ortaya çıkaracak ve geliştirecek nitelikte olduğu saptanmıştır. İncelenen resimlerin % 58,33'ü sözel metnin iletisini anlamlandırmaya yardımcı olurken % 12,20'si bu açıdan yetersiz bulunmuştur. Görsel metinlerin yarısı (% 50) sözel metinlerin okunmasına isteklilik kazandıracak nitelikte olduğu görülmektedir. Ders kitaplarındaki metinlerin % 66,67'si birden fazla görsel içermekte, bu görsellerin % 8,33'ü farklı resimleme türünü içerdiği belirlenmiştir. Sözel metinlerin resimlenmesinde % 87,50 oranında çocuğun gelişim düzeyinin göz önünde bulundurulduğu, % 79,17'sinde de sınıf düzeyine dikkat edildiği görülmektedir. Ders kitabındaki resimlemelerde % 4,17 oranında cinsiyet ayrımcılığına yol açacak nitelikler,

şiddet ve şiddet olaylarını çağrıştıracak unsurlara rastlanılmıştır. Metinlerle birlikte verilen görsellerin % 45, 83'ü metnin içeriği ile örtüşmekte, % 50,00'si okuma öncesi metne ısınma ve % 66,67'si görsel okuma açısından uygun bulunmuştur.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada; ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki görseller çocuğa görelilik, düzeye uygunluk, metin-resim ilişkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Ders kitabına metin seçiminde olduğu gibi metin resimlerinin de çocuğa görelilik ilkesine uygun olması gerekir. Görsel düzenlemelerin öğrenmeyi etkilediği uzmanlar tarafından dile getirilmektedir.

Ders kitabındaki görsel öğelerin büyük çoğunluğu sayfa düzeni açısından sınıf düzeyine uygundur. Ancak sayfa düzeni açısından bakıldığında uygun olmayan metin resimleri de bulunmaktadır. Metinlerle birlikte yer alan bazı resimlemeler çok fazla yer kaplamakta yazılar ise bu resimlemeler arasında kalmış, öğrencinin okuma izleme yapmasını zorlaştırmıştır. Bazı sayfalarda ise sayfa kenarlarında yeterli boşluklar bırakılmamıştır.

Ders kitabında kullanılan görsellerin çoğunluğu en az dört renkten oluşmaktadır. Ancak resimlemelerin büyük çoğunluğunda sıcak ve canlı renklerin kullanılmadığı görülmektedir. Resimlerin sözel metne oranı, metinlerin çoğunda sınıf düzeyi arttıkça azaldığı görülmüştür.

Ders kitabındaki metin resimlemelerinin büyük bir bölümü öğrencilerin estetik duyarlılığını artırıcı, estetik duyarlılığını geliştirecek veya ortaya çıkaracak düzeyde olmadığı da görülmüştür. Özellikle de 8. sınıf Türkçe ders kitabında bu oranın oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Ders kitaplarındaki resimlerin büyük bir kısmı sözel metnin iletisini anlamlandırma, metinlerin okunmasına isteklilik uyandırma açısından uygun ve kısmen uygun görülmüştür.

Ders kitabında metinlerle birlikte genellikle bir resimleme türüne yer verilmiştir. Bu resimlerin çoğunluğu öğrencilerin gelişim ve sınıf düzeyi açısından uygun bulunmuştur. Şiddet ve şiddet olaylarını çağrıştıracak, cinsel ayrımcılığına yol açacak resimlerin yok denecek kadar az olduğu, görsellerle birlikte bazı değerlerin öğrencilere aktarıldığı görülmüştür. Bu olumlu bir durumdur.

Metin resimlerinin büyük çoğunluğu gerek görsel okuma gerekse de okuma öncesi metne ısınma açısından uygun bulunmuştur. Benzer şekilde, yer verilen görsellerin çoğunluğunun içeriği yansıttığı da tespit edilmiştir.

Alanyazına bakıldığında Türkçe ders kitabı resimlemeleri üzerinde yapılmış çalışmaların olduğu görülmektedir. Ediş (2000) ilköğretim altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarını resimleme- metin ilişkisi bağlamında incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre metinlerin içerik açısından zengin, resimlerin ise nitelikten yoksun olduğu görülmüştür. Tontu (2008) illüstrasyonların ilköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki görsel etkililik durumlarını incelemiştir. 2007-2008 eğitim öğretim yılında MEB'e ait Türkçe 1. 2. ve 3. sınıf ders kitaplarındaki 6 resimleme grafik tasarım ilkeleri doğrultusunda incelenmiştir. 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki metin ile resim arasında kısmen bağlantı olduğu, 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metin ile resim arasında bağlantı olmadığı, 3. sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlemelerde metin ile resim arasında kısmen bağlantı olduğu görülmüştür. Arı (2008) MEB yayınlarına ait yedinci sınıf Türkçe ders kitabındaki 71 resmi, resimleme-metin uyumu ilişkisi içerisinde incelenmiş, olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koymuştur.

Ayhan (2010) yaptığı araştırmada Türkçe 5. sınıf ders kitabını çocukların yaş grubuna uygun olup olmadığını incelemiştir. Edindiği bulgulara göre baskı kalitesinin çok düşük olduğu ve resimlemelerle fotoğrafların bir arada kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca figürlerdeki anatomik bozukluklar çocukların sanatsal gelişimlerinde olumsuzluklara neden olacak boyutta bulunmuştur. Kayabekir (2010) yaptığı araştırma sonucunda 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerin yapısal ilkeler bakımından değerlendirilme ortalaması, bilişsel ilkelere göre daha yüksek bulunmuştur. Baş ve İnan Yıldız (2014) tarafından yapılan araştırmada 2013-2014 eğitim öğretim yılında ilkokullarda okutulan Türkçe ders kitapları, resim-metin

ilişkisi, sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Bulgulara göre Türkçe ders kitabındaki resimler yaratıcı düşünen, geniş bir hayal gücüne ve sanatsal beğeniye sahip bireyler yetiştirmeye yardımcı olma ile çocukların hayal gücünü geliştirme açısından yetersiz bulunmuştur. Demirel, Kökçü ve Akbaba (2018) yaptıkları araştırmalarında 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlerin, metinlerle olan ilişkisini ortaya koymayı amaçlamışlardır. İncelenen sekiz metinde, metinle bir arada yer alan resimlerin, metinlerin içeriğine uygun olarak seçildiği görülmüştür. Resim-metin ilişkisi açısından eksik bulunan kısımlara ilişkin ise çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Işcan ve Cımbız (2018) ise çalışmalarında ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlerin metinlerle uyumunu ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma verilerine göre hikâye edici metin ve şiir türlerinde yer alan resimlerin, öğrencilerin metni tahmin etmesini sağlaması orta düzeyin biraz üstündedir. Fakat bilgi verici metin türlerine ait resimlerin, öğrencilerin metni tahmin etmesini sağlaması yüksek düzeydedir. Hikâye edici metinlerde yer alan resimlerin, ait oldukları metnin başlığını orta düzeyde desteklediği görülürken; bilgi verici metinler ile şiirlere ait resimlerin, ait oldukları metnin başlığını yüksek düzeyde desteklediği görülmektedir. Hikâye edici metin, bilgi verici metin ve şiir türlerine ait resimlerin, ait oldukları metnin içeriğiyle yüksek düzeyde uyumlu olduğu görülmektedir.

Türkçe ders kitapları, ana dilinin inceliklerinin, özelliklerinin öğrencilere aktarıldığı temel öğretim araçlarından biridir. Bu nedenle öğrencilerin ilgi, gereksinim ve dil evrenlerine uygun olarak seçilen nitelikli metinler, çocuk duyarlılığına sahip çizerlerin oluşturduğu resimlemelerle birlikte ders kitabına alınmalıdır. Çalışmamızdan ve alanyazından hareketle aşağıdaki önerilere yer verilebilir:

1. Türkçe ders kitabında kullanılacak resimlemeler öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerine uygun olmalıdır. Bunun için bu duyarlılığa sahip usta sanatçılar ders kitabı hazırlamada görev almalıdır.
2. Türkçe ders kitabındaki resimlemeler, çocukların gelişim ve sınıf düzeylerine uygun olmalıdır.
3. Ders kitaplarında metinlerle birlikte farklı resimleme türlerine yer verilmelidir.
4. Ders kitaplarında kullanılacak resimlemelerin öğrencilerin duyu algılarını geliştirmesi gerekir. Sanatçı duyarlılığıyla yapılmış resimler, çocukların görme duyularının eğitilmesine olanak sağlar.
5. Resimlemeler üzerinde gerçekleştirilecek etkinliklerle öğrencilerin anlama ve anlatma becerileri geliştirilmeye çalışılmalıdır.
6. Ders kitaplarında sayfayı doldurma amacıyla yapılmış, özensiz, sevimsiz, tekdüze anlatımlı resimlerin yerine metnin içeriğiyle örtüşen, çocukların düş ve düşünce dünyasını devindiren estetik kaygıyla oluşturulmuş resimlemeler yer almalıdır.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Arı, S. (2008). *MEB, ilköğretim yedinci sınıf Türkçe ders kitabında resimlerin içerikle uyumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Ayhan, Y. (2010). *İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabı resimlemelerinin biçim ve içerik açısından 11 yaş grubuna uygunluğu ve aynı yaş grubu öğrencilerin yaptığı resimlemelerle karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş, B. ve Yıldız, F. İ. (2014). İlkokul Türkçe ders kitaplarının resim-metin ilişkisi açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(28), 139-151.
- Çakır, P. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelilik açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 8(1), 1171-1180.
- Demirel, Ş., Kökçü, Y. ve Akbaba, R. S. (2018). 5. sınıf Türkçe ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından incelenmesi. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 2018, 8(2), 224-243.
- Dikeç, L. (2004). *İlköğretim okullarındaki Türkçe ders kitaplarında kullanılan kitap resimleri (illüstrasyonlar), teknikleri ve öğrenmeye katkısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ediş, S. (2000). *İlköğretim altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında resimleme-metin ilişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- İşcan, A., Cımbız A. T. (2018). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyum düzeyinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 250-272.
- İşeri, K. (2002). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilköğretim programına uygunluğunun incelenmesi: Göstergibilimsel bir betimleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kayabekir, T. (2010). *İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitabı tasarımında yer alan illüstrasyonların metne uygunluk açısından değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, A. (2003). *İlköğretim Türkçe ders kitaplarında resimleme-içerik ilişkisi üzerine bir inceleme, İlköğretim İkinci Sınıf İçin Türkçe Ders Kitabı'nun tasarım ve resimlemesi*. Sanatta Yeterlik Eseri Çalışması Raporu, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mazlum, Ö. ve Mazlum, F.S. (2016). İlköğretim 4. sınıf ders kitaplarının görsel tasarımına yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *sed*, 4 (1). s.1-18.
- Özer, Ayhan. 2007. Çocuk kitaplarındaki resimlerin çocuğa göreliği. *II. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu. (Sorunlar ve Çözüm Yolları) Yayına Hazırlayan: Sedat Sever*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2013). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S.(2015). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, A. E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Tontu, Y. H. (2008). *İllüstrasyonların ilköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki görsel etkililik durumlarının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uzuner, S. Aktaş, E. ve Albayrak, L. (2010). Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının görseller (illüstrasyonlar) açısından değerlendirilmesi. *Türk Bilimi ve Araştırmaları*, 15 (20), 721-733.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İncelenen Ders Kitapları

- Haykır, H.A. vd. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı 5*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Şekerci, Y. (2018). *Ortaokul Türkçe ders kitabı 6*. İstanbul: Eksen Yayıncılık.
- Kaya, B. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı 7*. Ankara: Dersdestek Yayıncılık.
- Mete, G. vd. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı 8*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

İletişim/Correspondence

Dr. Öğr. Üyesi Tuncay TÜRK BEN
tuncayturkben57@gmail.com